

Az 1956-os magyarországi események hatása a kínai gazdaság- és társadalompolitikára

Kelemen Zoltán
Sárvári Balázs

KELEMEN ZOLTÁN: Budapesti Corvinus Egyetem; zoltan.kelemen@uni-corvinus.hu

SÁRVÁRI BALÁZS: Budapesti Corvinus Egyetem; balazs.sarvari@uni-corvinus.hu

ABSZTRAKT Az 1950-es évek második felében Kína egyszerre látta közelinek, hogy nemzetközi hatalmát tekintve visszanyeri történelmi erejét (amire többek között az első öt éves terv lenyűgöző adatai adtak alapot) és kellett aggódnia, hogy a szovjet blokkon belül megfigyelhető kettős széthúzás miként érinti az országot. Egyrészt a Kreml irányváltása szembefordult a sztálini örökséggel, amelyhez Kína is kötötte magát, másrészt az 1956-os lengyelországi és magyarországi események jelezték, hogy a belső elégedetlenség akár rendszerszintű destabilizáló erő lehet egy kommunista vezetésű országban. Mao válasza ezen kihívásokra a munkamegosztás radikális átalakítása volt, melynek során a nyugati tömegtermelés helyett a „tömeges termelés” kiterjesztésével tett kísérletet országos szinten a Kínai Kommunista Párt (KKP), nemzetközi viszonylatban pedig Kína védelmére. A külpolitikai események és a gazdaságpolitikai eredmények közti kölcsönhatás bemutatásával célunk, hogy 1) esettanulmányként amellet érveljünk, hogy a kínai gazdaságpolitika már a korai maoista időszakban is a globális viszonyokra adott válaszként értelmezhető; 2) hozzájáruljunk Kína szerepének mélyebb megértéséhez az 1956-os magyarországi események kapcsán.¹

Kulcsszavak: Magyarország, Kína, 1956, gazdaságpolitika, diplomácia, nagy ugrás, Sztálin, Mao

The economic and foreign policy interaction between China and the Hungarian revolt of 1956

ABSTRACT In the present paper we aim at uncovering a two-fold impact of the 1956 Hungarian revolt on China. We will demonstrate that on the one hand the Hungarian events immediately displayed the hard political constraints of Mao Zedong's regime. On the other hand, we argue that they had a long-term economic impact whereby the Chinese economy was liberalized through the regrouping of rights and goods in the producing sector, and the decentralisation of the labour force. By analysing the interaction between several international foreign policy events (mainly the 1956 revolution in Hungary) and Chinese economic results, we wish to: 1) argue that Chinese economic policy was a phenomenon that responded to global challenges and 2) contribute to a more precise understanding of China's reaction to the events of 1956 in Hungary.

Keywords: Hungary, China, 1956, economic policy, diplomacy, Great Leap Forward, Stalin, Mao

¹ Jelen tanulmány a szerzők egy az 1956-os forradalom emlékéet feldolgozó edmontoni konferencián tartott előadása alapján készült. A téma részletesebb kibontása megtalálható: Sárvári (2017).

BEVEZETÉS

Az első kínai tervidőszak (1953–1957) során egy új ideológiai-politikai struktúra formálódott ki a nemzetközi kapcsolatokban és a kommunista tömbön belül is, ami Kína további gazdaságpolitikai programjában is egyre nagyobb teret nyert. A folytatást illetően a hatalmi eliten belül két elképzelés versengett egymással. A nehézipari fejlesztések robbanásszerű növelése már a nagy ugrás (1958–1960) program meghirdetése előtt is célja volt Maónak, ám a párton belüli vitákon csak az 1956-os moszkvai és magyarországi események, illetve azok lecsengése fényében sikerült túllépni.

A gyorsított iparosítás és a mérsékelt fejlődés hirdetőinek kezdetektől meglévő frakcióharcából utóbbiak kerültek ki győztesként az 1956. évi VIII. pártkongresszuson (ennek második ülészakát a későbbiekben tárgyaljuk). A gyűlésen kimondták, hogy a forradalmi időszak véget ért, ezért új, békés korszakába lép Kína szocialista újjáépítése. Ebben a piaci mechanizmust is alkalmazni kívánták, kiegészítő szerepet szántak neki a gazdaság működésében. Továbbá újra teret adtak volna a különböző típusú tulajdonviszonyoknak. Ezek a változtatások jelentették ekkor a szovjettől eltérő kínai út meghatározó sajátosságait. Olyan liberalizációs hullám formálódott, mely aztán az 1978-at követő reformok során teljessé válhatott ki (Naughton 2007: 68).

Pár hónappal később azonban a magyar események híre már olyan fenyegetést jelentett Kína számára, melyre azonnali irányváltás volt a válasz. Az egyéb nemzetközi fenyegetések és változások mellett a magyarországi események tették egyértelművé a szovjet modellt másoló gazdaságpolitika és a Kína kiszolgáltatottsága jelentette kockázatot.

1. A STRATÉGIAALKOTÁS KONDÍCIÓI

A második öt éves tervidőszak tartalmát egy bonyolult összefüggésrendszer rajzolta meg, melyet összefoglalóan hat tényezőben ragadunk meg.

1. A Kína közvetlen szomszédságában lezajló koreai háború (1950–1953) azon összecsapások egyike volt, melyben legalább az egyik oldalon atomfegyverrel rendelkező ország harcolt. Ez súlyos és sürgető üzenet volt a szuperhatalmakkal szemben védelmi képességeiben elmaradt Kína számára, hogy gyors iparosítást és mélyebb szocialista átalakítást vigyen végbe.
2. A kínai–orosz kapcsolatban az első kiemelt konfliktus már 1950-ben megtörtént, amikor a koreai háború során az oroszok nem adták meg a kínaiak által kért támogatást.

„A gyakorlat szükségszerűségéről kialakított kínai és szovjet felfogás közötti ellentétek ideológiai összecsapássá fajultak, amikor 1956. februárban Hruscsov a Szovjetunió Kommunista Pártjának huszadik kongresszusán mondott beszédében elítélte a sztálini bűnököt, amelyek közül némelyikre részletesen is kitért” (Kissinger 2014: 185).

A kínai stratégiai orientáció végleges irányváltása 1956 után kezdődött meg. 1956 egyfelől kivárára, majd a hasonló kínai jelenségek megelőzése gyors intézkedésekre sarkallta Pekinget, amely ekkortól már mind nagyobb távolság kialakítására törekedett az

orosz hatalommal szemben. Hruscsov Moszkvában Sztálin-ellenes hangulatot generált, ami a szocialista blokkon belül aláásta Mao, azaz „Kína Sztálinjának” legitimációját. Mao jogosan látta a moszkvai „önkritikában” a Kínára leselkedő veszélyt.

Gazdaságpolitikai szinten ezt a divergenciát Maónak az 1956 áprilisában a tíz legfontosabb kölcsönviszonyról elmondott beszéde fejezte ki. Ebben kritikusan értékelte a szovjet tapasztalatokat és bírálta a szovjet és minden más gyakorlat közvetlen másolását, előrevetítve a szocializmus építésének egy *kínai útjára* vonatkozó modellkeresést.

3. A Tibet felé irányuló infrastruktúra kiépítése stratégiai cél volt már az első tervidőszak során is. A pekingi kormány 1950-ben csatlakozási tárgyalásokra szólította föl Tibetet. Ennek kudarcát hamar belátták és katonai haderőt vezényeltek Lhaszába. 1951 májusában ilyen körülmények között írják alá a Dalai Láma által is támogatott *tizenhét pontos egyezményt*, ami lényegében a tibeti népek a Népköztársasághoz való csatlakozását és a kínai alakulatok szabad működését legitimálta. Az ellenállás a keleti területeken vívott gerillaharcokból hamar átfogó lázadássá érett, ami a fővárosra is kiterjedt és az 1951-es szerződés érvénytelenítését és a kínaiak azonnali kivonulását követelték. A konfliktus fegyveres megoldását a tibetiek elvetették, ezért Kína saját erővel nyomult be a területre. A Dalai Láma 1959. március 17-én álruhában menekült Indiába. Azóta emigrációban él Dharamszalában.

A Tibet megszerzéséért folytatott manőverek kettős biztonságpolitikai célt szolgáltak: a Himalája jelentette védelmet Kína érdekében kihasználni; biztosítani Kína édesvízkészletét (a Jangce és a Sárga-folyó is Tibetből ered).

4. A lengyelországi Poznańban 1956 nyarán kitört tömeges munkásfelkelés a munkakörülmények javítását és a kormány távozását követelte. Erejüket a Lengyel Néphadsereg mintegy 10 000 katonája és több száz tankja roppantotta össze, így a felkelés nem terjedhetett tovább.
5. Az 1956-os magyar események híre fenyegető üzenet volt Kína számára. A kommunista hatalomgyakorlással szembeni tömeges elégedetlenség reális forgatókönyvvé vált. Peking stratégiai célja ennél fogva az volt, hogy megelőzze hasonló folyamatok eszkalációját Kínában. Ezt a kínai társadalomban közben egyre éleződő szembenállások tették még sürgetőbbé. A szovjet nagyhatalmi sovinizmus ellen érvelő Mao Ce-tung októberben előbb a szovjet fegyveres erők kivonását támogatta, majd azok maradása, de be nem avatkozása mellett foglalt állást. Azt javasolta, hogy inkább kivárással kezeljék a helyzetet, hogy közben fölfedjék magukat a szocializmus ellenségei. Csupán november 4-e után állt a fegyveres beavatkozás mellé. A magyar ügy kezelését Kína igyekezett saját előnyére alakítani (Vámos 2007).
6. Az erőforrások radikális reallokációja drámai társadalmi és gazdasági hatásokat generált. A döntéshozók körében már 1956-ban megjelent a mezőgazdasági termelés elégtelensége miatti aggodalom. A mezőgazdasági output stratégiai fontosságú volt politikai szinten is, ugyanis Mao számára a forráshoz jutás módja a paraszti fejadagok visszaszorítása, a kvóták és beszolgáltatások révén létrejövő értékföllet kisajátítása volt. Enélkül kizárólag hitelből lett volna finanszírozható az iparosítás. 1956-ban Kínában egyes vidékeken munkás- és diáksztrájkok fordultak elő, vidéken néhány szövetkezetben is zavargásokra került sor. Az alacsony fogyasztási, jövedelmi és az érezhetően las-

soló volumennövekedési adatok hatására elégedetlenkedő parasztok tömegei akartak 1957-ben kilépni a szövetkezetekből, ami gazdasági és politikai szinten is rendszerszintű bizonytalanságot jelentett. Azt az érzetet keltette, hogy a kommunista tömbön belül megjelenő szembenállás Kínát is elérte.

A gazdasági liberalizáció hatásaként jelent meg a politikában a kritikai észrevételek bátorítása az 1956. május 2-án meghirdetett „Virágozzék száz virág, versengjen száz iskola!” program által. Az imént összefoglalt bizonytalanságok kezelésének hatására a kampány a frakcióharc egy speciális, osztársadalmi formájává vált. Mao „az akcióval meg akarta akadályozni, hogy a magyarországihoz hasonló irányba fejlődjenek a dolgok” (Jordán 1999: 231). Kezdetben még csak irodalmi, művészeti fókuszú egyeztetések, tanácskozások voltak, majd a fókusz 1957 elejétől már kifejezetten ideológiai-politikai síkra terelődött. A szabad véleménynyilvánításra és bírálatra ösztönzés (Mao hangsúlyozta, hogy a kényszerítés helyett a meggyőzés és az érvelés a helyes) mellett „munkastílus-javító” foglalkozásokat hirdetett meg a feltárt problémák orvoslására. Az ország politikai légköre egy csapásra radikálisan megváltozott. A *túlzásokba eső* kritikusok ellen 1957. június 8-án indult meg a párt ellensapása. E „jobboldal-ellenes” kampányban általánossá vált a *munka általi átneveléssel* való büntetés. Mintegy 800 000 értelmiségi veszítette el az állását, kapcsolatát a családjával, illetve a szabadságát.

A kampány e kétarcúságának üzenete, hogy Mao felajánlotta a frakcióharc intézményrendszerét, ám azt is egyértelművé tette, hogy aki *többet* szeretne ennél, az ellensége a rendszernek. Ennek a társadalmi megértését jelzi az is, hogy „szó sincs azonban arról, hogy általánossá vált volna a rendszer elvetése. Az értelmiségi bírálatok általában a rendszeren belül maradvá tették szavá a hibákat és hiányosságokat, amelyek végül is eléggé általános elégedetlenséget jeleztek a hatalomgyakorlás, a pártirányítás konkrét megvalósulásával szemben” (Jordán 1999: 228; kiemelés a szerzőtől). Ezt a frakcióharchoz kötődő politikai tartalmat nem tárgyalja a szakirodalom, amely rendszerint csupán annyit emel ki, hogy Mao ezzel a programmal az ellenzéki érzelmű szereplők önfelvedését próbálta kiprovokálni.

2. A MAGYARORSZÁGI ESEMÉNYEK SZEREPE

A piaci mechanizmusok integrálása a magyar szocialista rendszerbe közvetlenül Sztálin halála után indult meg, és fokozatos, bár egyenetlen elmozdulást eredményezett a központilag tervezett szocialista gazdaságtól egy liberalizáltabb rendszer felé, amelynek néhány eleme már a piacgazdaságot tükrözte. Ez az átalakulás önmagában csak gazdasági változást jelentett volna, azonban 1956-ban hirtelen politikai változások is kezdődtek, bár ezek sokkal kevésbé voltak fokozatosak. A magyarországi forradalmat a Szovjetunió Kommunista Pártjának (SZKP) februári XX. Kongresszusa inspirálta, de végül világossá vált, hogy alapvető politikai változások nem érhetők el. Az 1956-os magyarországi politikai változások és gazdasági fejlődés egyaránt hatással volt a kínai politikai és gazdasági rendszerre (Zhu 2012). Először az 1956-os forradalom alatti és utáni kínai–magyar diplomáciai kapcsolatok elemzésén keresztül adunk képet a magyar hatásról. Ezt követően a hosszú és rövid távú gazdasági következmények részleteire koncentrálnunk.

2.1. Az 1956-os forradalom diplomáciai hatása

1956. október 23-án az SZKP meghívására kínai delegáció érkezett Moszkvába, hogy megvitatassák a lengyelországi eseményeket, ugyanis intervenciót készített elő a Szovjetunió az ottani politikai válság következtében. A kínai delegációt Liu Shaoqi vezette és Teng Hsziao-ping is tagja volt. Feladatuk Mao Ce-tung álláspontjának képviselője volt, miszerint a Szovjetunióknak nem szabad beavatkoznia Lengyelországban, mert ezzel aláásnák a proletár internacionalizmus hitelességét (Vámos 2008: 132). A kínai álláspont szerint a feszültség enyhítése a Szovjetunió kötelessége, mivel elsősorban ők a felelősök a lengyelországi helyzet eskalációjáért (Chen 2001: 68–69, Csen 1997). Úgy gondolták, hogy a Szovjetunió „nagyhatalmi sovinizmus” kockáztatja a kommunista blokk szolidaritását, és a lengyelországi katonai beavatkozás tovább rontana a helyzetet (Chen 2001: 68–69). A kínai delegáció a magyar forradalom döntő eseményei közben Moszkvában tartózkodott, és álláspontjuk a magyarországi események hatására megváltozott. A szovjetekkel folytatott tárgyalás közben érkezett a hír Moszkvába, hogy a lengyel események után Magyarországon is zavargások kezdődtek, de az információ sokkal lassabban jutott el Pekingbe (Zhu 2016). A forradalom első hetében nagyrészt megszakadt a táviró- és telefonkapcsolat Budapest és Peking között. A pekingi külügyminisztérium csak 26-án kapta meg a hírt az október 23-i eseményekről. A Kínai Nagykövetség október 28-án kért utasításokat Pekingből, de csak november 2-án kapta meg (Vámos 2008: 37–38). Így a moszkvai delegáció sem kapott sokáig közvetlen útmutatást Pekingtől Magyarországra vonatkozóan, ezért egy héten át azt a nézetet képviselték a hivatalos lengyel álláspont analógiájaként, hogy Moszkvának nem szabad beavatkoznia Budapesten. A delegáció igyekezett lebeszélni a Szovjetuniót arról, hogy katonai intervencióval a „nagyhatalmi sovinizmus” jegyében lépjen fel. Liu és Teng jelentést küldött Maónak Moszkvából, amelyben tájékoztatta, hogy a Szovjetunió fontolgatja csapatok kivonását Magyarországról. A jelentésre reagálva a hivatalos kínai álláspont teljesen megváltozott (Chen 2001: 156–157). Mao és a KKP vezetői ezt Magyarország reakciós erőknél való átadásának tekintették, és sürgették a kínai delegációt, hogy győzze meg a szovjet vezetőket arról, hogy a magyar ügyben beavatkozásra van szükség (Chen 2001: 69). Mao azonban azt is hangsúlyozta, hogy „bár a szovjet Vörös Hadseregnek mindenképpen be kellene avatkoznia, jobb várni a határozott lépésekkel addig, amíg a reakciós elemek szerepe még nyilvánvalóbbá válik” (Chen 2001: 157, Shi 1998: 561). A szovjet vezetés kezdetben elutasította a kínai javaslatot, de távozásuk napján (október 31.) arra kérték a delegációt, hogy egy órával korábban érkezzenek a repülőtérre, amikor is a szovjet vezetők bejelentették, hogy hadseregük beavatkozik Magyarországon (Chen 2001: 157). Ez is alátámasztja azt az elméletet, hogy mire Magyarország az ENSZ-hez fordult, és a Varsói Szerződés felmondásával semlegességet hirdetett november 1-jén, a beavatkozásról már döntés született, és ez az intézkedés a forradalmi kormány utolsó kísérlete volt az ország szuverenitásának helyreállítására (Békés 2006, Békés 2016, Abu Nasar 1986).

A kínai–magyar kapcsolatok szakértői szerint itt jelent meg először Mao taktikája, miszerint várni kell a beavatkozással, amíg a reakciós elemek teljesen lelepleződnek, és ez ihlethette a virágozzék száz virág kampány egyes elemeit. Mao világossá tette, hogy a kampány egyik célja a „jobboldali gondolkodásúak” leleplezése, majd azoknak a „sok kis Magyarországon” való elszigetelése volt, hogy azután ki tudják iktatni őket (Chen 2001: 161, idézi Mao 1957-et;

saját fordítás; Vámos 2008: 62–63). Csen arra a következtetésre jut, hogy „a lengyel és a magyar válság befolyásolta a kínai politikai és társadalmi életet, valamint Mao permanens forradalmát egyre radikálisabb szakaszokba lökte” (Chen 2001: 161, saját fordítás). Ennek megfelelően a nagy ugrást és a kulturális forradalmat konzervatív kommunista módon tervezték, hogy megelőzzék a jövőbeni politikai feszültséget. A magyar forradalom közvetlen következményei a kínai kommunista rezsim szilárd politikai korlátait mutatták meg. A hosszú távú gazdasági következmények ellentétes természetűek voltak.

2.2. Hosszú távú gazdasági következmények

Kína az 1956-os forradalom utáni évtizedekben a szocializmus magyar fejlődését nagy figyelemmel kísérte. Kádár János kedvező viszonyt ápolt a kínai vezetéssel, első hivatalos nemzetközi látogatása a Magyar Dolgozók Pártja titkáraként a Kínai Népköztársaságba vitte, mindössze egy hónappal az 1956. októberi forradalom előtt. Kádár személyesen találkozott Csou En-lajjal, és az ország nagyon pozitív benyomást tett rá, egész életében meghatározta ez az út a Kína-képét (Vámos 2008: 30–31, Huszár 2003: 294–295). Ezért amikor Kádár novemberben átvette a hatalmat, a kínai vezetésnek már volt személyes tapasztalata vele. Fontos megjegyezni azt is, hogy a forradalom idején a moszkvai kínai delegáció tagjaként Teng Hsziao-pinget, Kína leendő vezetőjét is megérintették a magyarországi események. Láttá, hogy a budapesti események inspirációként szolgáltak Mao jövőbeli programjaihoz, és Magyarország példáján megértette, hogy a kommunizmust nem lehet politikailag megreformálni teljes felfordulás nélkül, de gazdasági reformokra nyílnak némi tér. Teng Hsziao-ping idején a szocializmus liberalizációja, amelyet az 1968-as új gazdasági mechanizmus vezetett be Magyarországon, mintaként szolgált a kínai gazdaság reformjához (Ryoshin 1994: 20). Kornai János magyar közgazdász *Hiány* című műve az 1980-as években bestsellernek bizonyult Kínában, és a szerző a fiatal kínai értelmiségiek hivatkozási pontjává vált (Li 2012: XVI). Kínát tehát politikailag és gazdaságilag egyaránt befolyásolta az 1956-os forradalom és a magyar szocializmus 1956 utáni fejlődése. Azonban a rövidtávú gazdasági hatás korántsem volt nyilvánvaló 1956 után, amint az alábbiakban látni fogjuk (MacFarquhar 1966).

3. AZ ÚJ VÍZIÓ MEGFOGALMAZÁSA

A belső és külső fenyegetések sora közepette Maónak két stratégiai célt kellett elérnie: megelőzni a lengyelországi és magyarországi események megismétlődését Kínában és rendezni a Szovjetunióval való kapcsolatokat minden vonatkozásában.

Mao választása az volt, hogy visszatér korábbi politikájához – az újabb irányváltást a Központi Bizottság 1957. október 3-i plenumán fogalmazta meg. Elvetette a politikai és gazdasági liberalizáció legkisebb fokát is. Ebben a korszakban látszólag hűen követte a Hruscsov előtti szovjet modellt, mert ebben látta a garanciát arra, hogy megelőzze a sztrájkok eskalálódását, valamint ön maga és a Párt hatalmának biztosítékát.

„Úgy vélem, hogy két kard van: az egyik Lenin, a másik Sztálin. Most az egyik kardot, Sztálint az oroszok eldobták. Gomulka és egyesek Magyarországon felvették ezt a kardot, hogy a Szovjetunióra sújtsanak vele, hogy szembeszegüljenek az úgynevezett sztálinizmussal. [...] Mi, Kínában nem dobtuk el” (Mao, idézi Vámos 2007: 160).

Sztálin kardjával arra utalt, hogy Hruscsov a kommunista párt polarizációját kezdte meg azzal, hogy a sztálinista elemeket szembe állította a párt érdekeivel, teret nyitott a kritikáknak és a revizionizmusnak. Lenin kardja annak metaforája, hogy a Szovjetunió első vezetője még azt hirdette, hogy csak a forradalom útja vezethet a szocializmus győzelméhez, ám Hruscsov ettől eltávolodott és e célt demokratikus választásokon keresztül is elérhetőnek tartotta. Hogy elkerülje ezeket a hibákat, Pekingnek rövid időn belül szembe kellett fordulnia Moszkvával.

„A kínai titoizmus, amitől Sztálin kezdettől fogva tartott, most elkezdte felütni a fejét abban a formában, hogy a kínaiak védték Sztálin örökségének ideológiai jelentőségét. Mao Hruscsov „desztalinizálási” kezdeményezését „revizionizmusként” bélyegezte meg – ez ideológiai sértést jelentett –, amivel azt kívánta kifejezni, hogy a Szovjetunió eltávolodik a kommunizmustól és a saját burzsoá múltja felé kanyarodik vissza” (Kissinger 2014: 185).

Az új gazdasági-politikai irányt Mao „A népen belüli ellentmondások helyes megoldásáról” c. 1957. február 27-ei beszédében fogalmazta meg. A Kínai Népköztársaság Legfelsőbb Államtanácsának 11. kibővített ülésén elhangzottakban a marxista filozófia és a taoizmus ért össze.

„A marxista filozófia szerint az ellentétek egységének törvénye – a világegyetem alaptörvénye.” (Mao 1957: 18) [...] „Ellentmondások állandóan keletkeznek, és állandóan megoldódnak: ez a dolgok és jelenségek fejlődésének dialektikus törvénye” (Mao 1957: 22).

Az ellentétek egysége a frakcióharc filozófiája. Bár a magyarországi eseményeket önmagában véve „rossz dolognak” tekintette, de ennek is kettős jellegére hívta föl a hallgatóság figyelmét. Levezette, hogy az eredmény egy stabil, kommunista vezetésű ország és a nemzetközi kommunizmus megerősödése lett, amiket viszont pozitív kimenetelnek tekint. Csakúgy, mint ahogy a magyarországi beavatkozás elsősre a kommunista világnak tetsző akció volt, ám határában növelte a nemzetközi kommunistaellenességet.

„Bizonyos körülmények között a rossz jó eredményekre vezethet, a jó viszont rossz következményekkel járhat. Lao-ce több mint kétezer évvel ezelőtt ezt mondta: »A szerencsétlenségben ott a szerencse, a szerencsében benne van a szerencsétlenség is.«” (Mao 1957: 49).

Ez a kínai hagyományból levezetett filozófia adta a tartalmát az orosz állásponttal való szembehelyezkedésnek. Mao ezzel már elkezdte előkészíteni azt az elméleti-gazdaságpolitikai koncepcióváltást, ami a 70-es évek fordulatát is jellemezte majd, nevezetesen, hogy a „kapitalista” eszközök helyesek a „szocialista célok” elérése érdekében. Moszkvával ellentétben Mao természetesnek tartotta az ellentmondások bizonyos szintjének állandó jelenlétét a társadalmon belül, és ezért elfogadta a klasszikus kapitalizmus szükségességét bizonyos ágazatokban, gazdasági tevékenységekben. Az antagonisztikus, ellenséggel szemben fennálló ellentmondásokra Mao az azonnali, az igazságtartalom vizsgálatát nélkülöző elhatárolódást tartotta meg-

felelő válasznak. Az a tétele azonban, hogy a szocialista társadalom ellentmondásai nem tekinthetők rendszerszintű fenyegetésnek, mivel ezek „nem antagonisztikus ellentmondások, ezeket mindenkor meg tudja oldani maga a szocialista rend” (Mao 1957: 19) vulgármarxista álláspont, hiszen az eredeti marxi törekvés a klasszikus kapitalizmus meghaladását célozta, antagonisztikus, egymást kizáró tételnek tekintette a klasszikus kapitalizmus és a szocializmus jelenlétét. Ezzel Mao lényegében azt állította, hogy a szocialista társadalmakban, a korabeli keleti blokkban el kell fogadni a klasszikus kapitalista és szocialista tendenciákat egyaránt. Ez azért állt szemben az orosz monolit politikai-gazdaságpolitikai elképzeléssel, mert abba nem fért bele a különböző áramlatok elismerése, míg Mao ezt elfogadta. Az ideológiai probléma ezzel nem az, hogy pluralistább politikai szerkezet, mint az orosz, hanem az, hogy ott is pluralista, toleráns, ahol nem szabadna lenni, mert az már veszélyezteti a politikai, gazdasági és kulturális stabilitást.

„Az 1956-os eseményekből Kína azt a tanulást vont le, hogy alapvetően önmagára kell számítnia, és azok a folyamatok, amelyek Kelet-Európában beindultak, náluk nem engedhetők meg. A korábban engedélyezett szabad vitákat drasztikusan lezárták. A párton belüli vita a fejlesztés üteméről a gyorsítók javára dönt el” (Polonyi 1994: o. n.).

Az „önmagára utalt” Kína számára a kommunista országok kapcsolatrendszere kényelmes lehetőséggel kecsegtetett a nemzetközi térben szükséges támogatói kör kiépítésére. Ehhez a Moszkvával folytatott vitája miatt támogatóinak távolodniuk kellett volna a szovjet hatalomtól. Többségüknél ez sem technikailag nem volt megvalósítható, sem érdekükben nem állt, így Kína a blokkon belül alárendelt pozícióba kényszerült. A kommunista világmozgalom kettészakítására tett sikertelen kísérlet sarkallta Maót arra, hogy e kapcsolatrendszeren kívül, a harmadik világban szerezzen támogatókat víziója megvalósításához. Ennek a stratégiának egyik kulcsmozzanata a Népköztársaság bandungi konferencián (1955. április) való részvétele volt, ahol Csou Kína békés szándékairól tudta biztosítani a régió országait.

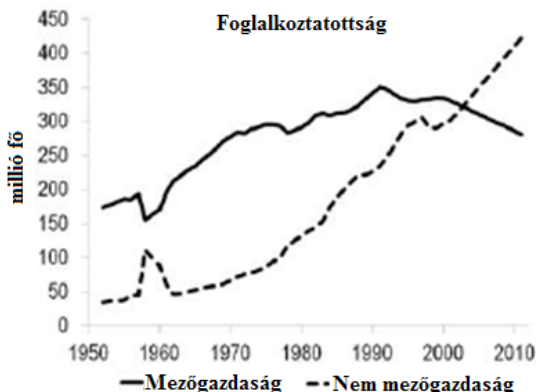
„Az 60-as évek elejétől, miután Kína belátta, hogy a Szovjetunió és a szovjet megszállás alatt lévő szocialista országok nem követik őt, új politikát hirdetett meg: a szocialista tömb vezető hatalma helyett igyekezett a fejlődő országok vezető hatalmává válni” (Salát 2000: o. n.).

Ennek az új geopolitikai önmeghatározásnak az ideológiai kerete a „három világ” Mao-féle elképzelése volt, melyben a hidegháború két vezető hatalma mögött Európa és Japán alkotják a második vonalat, Kína pedig a többi szegény, fejlődő országgal a harmadik világot. Ennek a hatalmi pozíciónak a kimenetele volt Mao stratégiájának lényege. Ez a vízió közvetlenül tükrözi, hogy Mao úgy gondolkodott, a hidegháborúból Kína számára elérhető győzelem lényegében a hidegháborút követő politikai pozíció, nevezetesen, hogy a győztes hatalom tárgyaló partnerévé válhat. A hidegháborút követő korszak vezető és alapvetően kooperatív hatalmává kívánta tenni Kínát. Ehhez azonban nem lett volna elegendő az egyik szuperhatalom hidegháborús kudarca, hanem kellett hozzá egy támogató nemzetközi kör is, amit a fejlődő országokból formált magának, miután a kommunista internacionalizmus narratívájától távolodva szembe kellett néznie a támogatók esetleges hiányával. Mao azzal, hogy felismerte a hidegháború végének szükségességét, úgy tudta Amerika kiemelt partnerévé tenni Kínát, hogy ahhoz nem a második világ elérésén és meghaladásán, hanem annak megkerülésén keresztül vezetett az út.

4. A MÁSODIK ÖTÉVES TERV FŐ IRÁNYA

A fenti hat pontban összegyűjtött fenyegetésekre adott politikai válaszok után a gazdaságpolitikai reakciót tekintjük át. Átfogóan véve ez jelenti a tartalmát a nagy ugrás programnak, ami egyúttal a második ötéves terv törzsét adta.

1. ábra A foglalkoztatottság szerkezete

Forrás: Chermukhin et al. (2014: 15). Saját szerkesztés

Mao az ipar és azon belül is a nehézipar dinamikus fejlesztése felé fordult, amint azt az 1. ábra foglalkoztatottsági adatai is tükrözik. A stratégiai terv szerint a parasztsággal szemben dinamizálni akarta a munkásosztályt. Ennek előfutára a XX. század eleji kínai típusú neokonzervatív irányzat volt, mely a két klasszikus konzervatív megközelítéssel (bezárkózás, illetve a fenyegető nagyhatalmak egymás elleni kijátszása) szemben az önerősítést tűzte zászlajára. Ennek tartalmát a kínai ideológia megőrzésében és a nyugati technológiai eredmények adaptációjában határozták meg és Li Hung-csang vezetésével megteremtették a kínai gyáripár alapjait (Juhász 2012: 76). Amint látható, Maónál már csak a cél maradt azonos, az eszközök épp ellentettjükre fordultak. „A »nagy ugrás« ideológiájául a vulgármarxista Mao Ce-tung-i eszmék szolgáltak, a konfuciánus alapú hagyomány erre alkalmatlan volt” (Juhász 2012: 82).

Amint korábban írtuk, a nyolcadik pártkongresszus 1956 szeptemberére összehívott első ülésén a mérsékelt növekedés támogatóinak sikerült megszabni a következő tervidőszak céljait. Az előzőekben bemutatott politikai folyamatok azonban gyors eltolódást okoztak a döntéshozók körében. A magyar események után mondott beszédében Mao helyzetértékelése így hangzott:

„Ma a helyzet a következő: a forradalmi időszak nagy tömegeket megmozgató, viharos osztályharca alapján vége befejeződött, de az osztályharc, mint olyan, még nem fejeződött be teljesen” (Mao 1957: 22).

A feltételezés, hogy egy dinamizált osztályharc megelőzi a kommunista hatalommal szembeni forradalmat, arra sarkallta a Pártot, hogy olyan új gazdaságpolitikai programot dolgozzon ki, ami gyorsítja a szocializmus megerősítését és a kommunizmusba való átmenetet.

Mindennek eredményeként a második öt éves terv (1958–1962) idejére végül a korábbi évekhez képest további ugrásszerű növekedési célokat fogalmaztak meg a gazdaság minden szektorában

A korábbi évek sikerei (államosítás és relatíve jó adatok) reálisnak tüntették föl a gyorsítást. Mao így új programot hirdetett: *„Fő feladatunk többé nem a termelőerők felszabadítása, hanem azok megvédelmezése és fejlesztése az új termelési viszonyok között”* (Mao 1957: 24). Ez a Mao-i tétel is jól érzékelteti az alapvető ellentmondást Mao gondolkodásában. A termelőerők felszabadítása maga az új termelési viszony a marxi kategóriák alapján, azt nem kell megvédelmezni a technikai fejlesztéstől. Csak akkor, ha új termelési viszonyon a forradalmat, és nem a harmóniát érti Mao, mert akkor valóban ellentmondás van, hiszen az új technika lehetővé teszi a szegénység és a depriváltság megszüntetését, és ez megszünteti a forradalom okát, csökkenti az ellentétet a társadalmon belül. Mao ettől félt, és ezért hirdette meg új gazdaságpolitikai programját, a nagy ugrást.

A gyakorlatban már folyamatban lévő program jóváhagyására hívták össze a kongresszus második ülészakát 1958 májusára. E program megvalósításához még több befektethető tőkére volt szükség, amit a munkaerő mobilizálásával próbáltak elérni. A másik eszköz a munkások mesterséges csökkentése volt azáltal, hogy az átlagos paraszti jövedelmek szintjén maximálták a keresetüket. Mindez radikálisan csökkentette a munkások életkörülményeit.

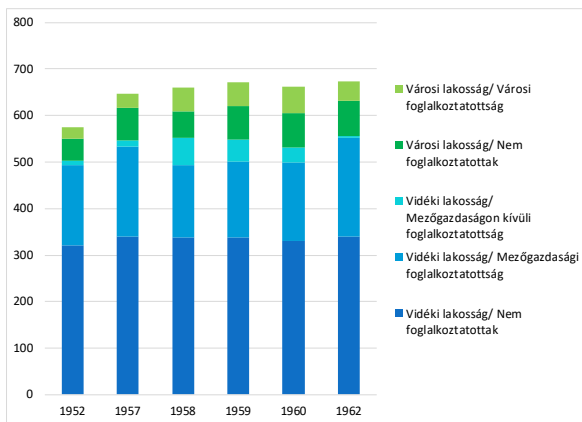
A másik fő tendencia a termelésirányítás decentralizálása volt. *„A jövőben minden tartománynak annyit kell termelni, amennyit felhasználhat. A tartományoknak nem szabad a saját határaikon kívül értékesítésre számítaniuk”* (Mao 1978: 225). Az 1958 tavaszán elhatározott irányvonal azzal, hogy több hatáskört biztosított a helyi hatóságoknak, hozzájárult a közösségi érdekek leépítéséhez. Az önellátásra ösztönzés hatására csökkentek a szállítások az egyes régiók között.

4.1. A népi kommunák

A statisztikai adatok meghamisításának általános gyakorlata miatt az 1953-as és 1955-ös „élelmiszerzavargások” problémáját megoldottnak tekintette a Politikai Bizottság Pejtajhóban megtartott ülése (1958. augusztus), mely ezért az ipari átalakítás elmélyítésére kívánta helyezni a hangsúlyt. Az adatok torzóságára azonban hamarosan fény derült, ezért ezen évek során a legdrasztikusabb átalakítások a mezőgazdaságot érintették.

A népi kommunák bevezetéséről még Pejtajhóban született döntés. A korábban létrehozott termelőszövetkezeteket még nagyobb egységekbe foglalták össze, hogy kivitelezhessék a grandiózus öntözési és vízgazdálkodási munkálatokat. Ezáltal megvalósították az élelmiszerkészletek, a tulajdon és a munka közösségivé tételét és így felszámolták a magántulajdon megmaradt formáit is.

A termelésirányítás decentralizálásának szellemében tömeges méretekben hoztak létre kis helyi termelési egységeket, azonban míg máshol a helyi iparfejlesztés célja rendre a nagyüzemi termelés kiegészítése volt, Kínában egyenrangú fejlesztési irányelv lett. Ezt jelzi (amint az a 2. ábrán is látható), hogy a vidéki, de nem agráriumban foglalkoztatottak aránya az 1957-es 6,6%-ról egy év alatt 28%-ra ugrott, hogy aztán 1962-re 2%-ra süllyedjen (Maddison 2007: 76).

2. ábra Vidéki/városi lakosság foglalkoztatottság szerinti megoszlása (millió fő)
Adatok forrása: Maddison (2007: 78. Table 3.17.). Saját szerkesztés

Az átalakítás túlhajszolt tempójának dinamikáját Kína nemzetközi viszonyai miatt tartotta Mao szükségszerűnek. Az erőgyűjtés és a szovjetekkel való versengés (részben a szocialista tömbön belüli vezető szerepért) a kommunizmusba való gyors továbblépés vízióját szülte.

„Amikor Hruscsov 1958-ban Pekingbe látogatott, Mao határozottan leszögezte, hogy Kína előbb valósítja meg a teljes kommunizmust, mint a Szovjetunió, mert az utóbbi a fejlődés egy lassabb, bürokratikusabb és kevésbé lelkesítő útját választotta” (Kissinger 2014: 201).

Ezt a történelmi ugrást szolgálta, hogy a bérezés terén elvetették a termelőszoövetkezetekben még alkalmazott munkaegységek szerinti fizetést, megszüntették az anyagi ösztönzőket, a pénzügyi jutalmakat. Az önellátás jegyében felszámolták a vidéki szabad piacokat. Vidéken közös konyhákat, étkezdéket hoztak létre, a városokban pedig mesterséges közös tereket alakítottak ki (közös óvodák, bölcsődék stb.). A kommunista egyenlőség célkitűzése helyett azonban csupán az egyenlősdi valósul meg, mivel a közvetlen eredmény (amint azt az 5. fejezetben részletesen bemutatjuk) a parasztság éhezése volt a források iparba való transzformációján.

4.2. A népi kohók

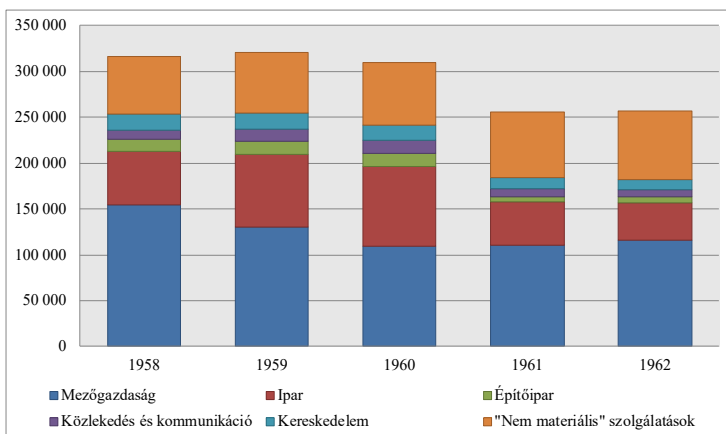
A maoista iparpolitika első szakaszát (melynek célja a külföldi és magántulajdon kiszorítása volt) követően 1958-tól már a kisipar vidéki fejlesztése kapott prioritást. E második szakasz elejére az iparban is megszűnt a magáncégek tevékenysége. Már Pejtajhóban világossá vált, hogy a célszámok megvalósíthatatlanok a vas- és acélipar aktuális kapacitása mellett. Mentve a menthető, új termelési formák bevezetése mellett döntött Peking. A népi kohók felállítása azt jelezte, hogy a nyugati tömegtermelés helyett a „tömeges termelés” módszerét választották: szaktudás és felszereltség nélküli tömegeket vezényeltek az iparba. Nemcsak a gyárakban, hanem vidéken, egyetemeken és lakótelepi udvarokon is kis kohókat állítottak föl.

Az ipar Kínában soha nem látott intenzitással szívta föl a tőke minden formáját. Az első tervidőszakra jutó teljes befektetési érték felét tette ki önmagában az 1958-as adat: 1953–57 között a teljes érték 55 milliárd jüan volt, míg 1958–1959-ben 58,4 milliárdot ruháztak be (Li 1964: 20). A fizikai erő koncentrációja mellett vidéken nem maradt elegendő ember, hogy az amúgy kedvező időjárásnak köszönhető bőséges terményt betakarítsa: „30 millió képzetlen parasztot távollítottak el a földjeikről azon téves feltételezés miatt, hogy munkaerőtöbbletet jelentettek” (Maddison 2007: 81). A drámai következményekkel járó erőfeszítés abszurditását mutatja, hogy jelentős mértékben készültek el rossz minőségű, akár használhatatlan termékek is, aminek érdekében korábban megfelelően használható eszközöket is beolvastottak.

5. A PROGRAM KÖZVETLEN HATÁSAI

A dinamikus fejlődést előíró célszámoktól már az első évben is elmaradt a termelés, ám 1960-tól már radikális outputcsökkenésről tanúskodnak a számok, amint az alábbi ábrán is látható.

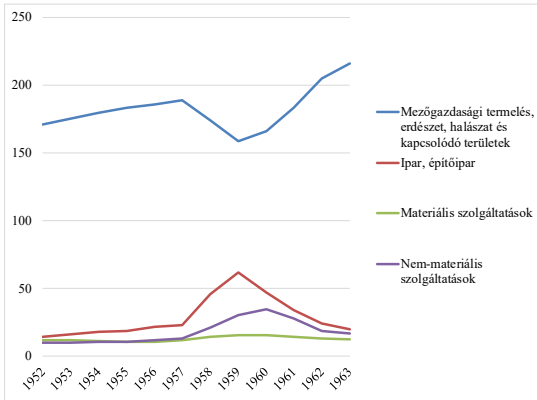
3. ábra A kínai GDP szektorális megoszlása (1958–1962) (millió jüan, 1987-es értéken számolva)
Adatok forrása: Maddison (2007: 158. Table C.3). Saját szerkesztés

Az 1958-as Vucsangban rendezett Központi Bizottsági ülésen elismerték ugyan, hogy hibák vannak a tervben, ám az irányvonal helyességét mégis hangsúlyozzák. A *Határozat a népi kommunákkal kapcsolatos néhány kérdéstről* c. dokumentumban még mindig a valóságtól elrugaskodott tervszámokat rögzítettek. Mindezzel összességében kiismerhetetlen üzenetet közvetítettek a káderek felé. A politikai célkitűzések a paraszti tömegek számára úgy csapódtak le, hogy a politikai vezetés melléjük áll a városi ipartelepek munkásaival szemben, pedig valójában a nélkülözésük konzerválása zajlott annak érdekében, hogy a társadalmon belüli ellenérdekek kielézésével megelőzzék a hatalommal szembeni együttes fellépésüket.

A gazdaságpolitikai krízis politikai vetülete elsősorban Mao államelnöki székéből való távozása volt. A Kínai Népköztársaság 1. elnöke nem egész 5 év után adta át tisztét a párt mérsékelt szárnyához tartozó Liu Sao-csinek, akivel korábban, taktikus módon kihirdette a nagy

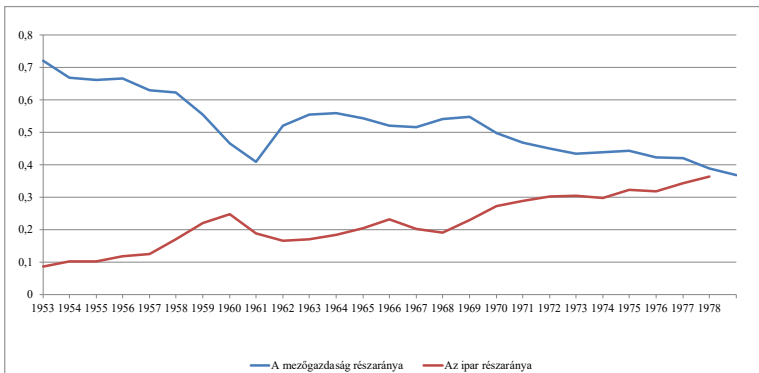
ugrás programját. Mao pártelnöki pozícióját megtartotta közben és szintűgy nem mondott le a Katonai Bizottságban betöltött elnöki pozíciójáról sem.

4. ábra Foglalkoztatottság szektoronként (1952–1963) (millió fő)

Adatok forrása: Maddison (2007: 170). Saját szerkesztés

A szektoronkénti foglalkoztatottsági adatok tükrözik, hogy nem egyszerűen hatékonyabb ipari termelés volt Mao szándéka. Az átképzések nélküli szektorváltásokkal gazdaságilag hatékonytalan és pazarló termelési rendet építettek ki, aminek valódi hatékonysága azonban politikai téren jelentkezett. A jogok és javadalmak termelőerők közti átcsoportosításával és a decentralizációval megelőzték a forradalmi tömb kialakulását. A termelés új rendjét az jellemezte, hogy a közösségiség dominálja a szakmaiságot. Közösségiségen azonban nem a közös érdekert értette Mao, csupán az erőfeszítésekben osztozott mindenki. Gyakoriatk voltak a túlórák és a 7 napos munkahetek. Az agrárszektor foglalkoztatottsága 1957-ről 1959-re 16%-kal csökkent, mindössze két év alatt.

5. ábra A mezőgazdaság és az ipar részaránya az éves GDP-ben (1952–1978) (%)

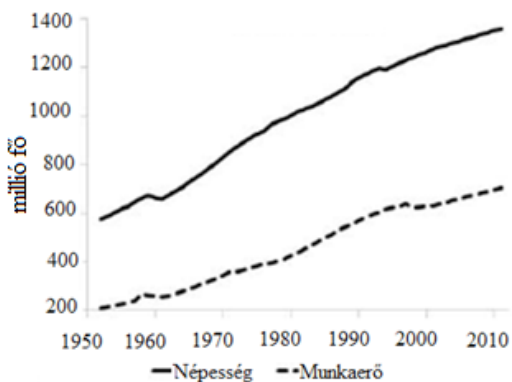
Adatok forrása: Maddison (2007: 160). Saját szerkesztés

Az iparba terelt tömegek képtelenek voltak a létszámuk arányát megközelítően emelni a szektor termelését. Ezt mutatja a fenti ábra is, amelyen látható, hogy az agrárium terménykiése sokkal érzékenyebben reagált az elvesztett munkaerőre, mint ahogy az iparban jelentkező volt a többletkapacitás.

Ez vezet el oda, hogy a megoldottnak hitt korábbi élelmiszerellátási problémákból („élelmiszerzavargások”) 1959-re még a korábbiaknál is súlyosabb helyzet áll elő: gyakoriakká váltak a lokális élelmiszerhiányok. A következő évben, részben a rossz időjárás miatt is, terveknek csak 51,9%-át produkálta az agrárszektor (Jordán 1999: 271), 3 év (1960-ra) alatt 50 millió tonnával csökkent a gabonatermelés (Jordán 1999: 272): az éhínség már regionális szintűvé vált. A becslések szerint 25-30 millió ember hal éhen, szinte mind vidéki; a városokban csak az ellátási nehézségek váltak általánossá.

A kommunista hatalomátvétel óta e kézirat zárásáig csupán két olyan év volt, amikor Kína lakossága csökkent. Az alábbi ábra szemlélteti, hogy az 1959-ben még 672 milliós lakosság rendre 662, majd 658,6 millióra csökkent, és csak 1962-ben érte el újra az 59-es értéket (672,9 millió).

6. ábra Demográfiai trendek

Forrás: Cheremukhin et al. (2014: 15). Saját szerkesztés

A nyersanyag- és energiahiány miatt 1961-re már az ipari termelés és az összjövedelem is drasztikusan esett. A program csődje elkerülhetetlenül világossá vált. Mao visszafordult a kommunizmus gyors megvalósításának útján: „1958-ért és 1959-ért a fő felelősség rám hárul, azért engem kell szidni” (Mao 1978: 401). Miközben saját felelősségét hangoztatta, ez inkább volt fenyegetés, mint beismerés, lévén azt hangoztatta, hogy ha nem sorakozik föl mögé a párt, akkor egy paraszthadsereg, vagy akár a Vörös Hadsereg élén fog visszatérni. Miközben az osztályharc folytatásán dolgozott, új politikát alkalmazott a párton belül. Osztályellenségnek minősítve polarizálta a tagságot, aminek hátterében a szovjet befolyáshoz és mintához kötődő szereplőktől való megszabadulás célja állt. A két nagyhatalmat egyre szélesebb szakadék választotta el egymástól.

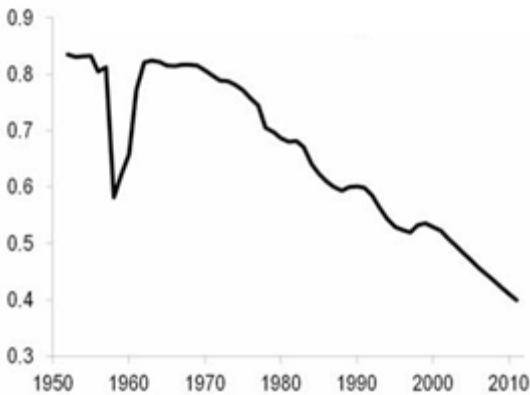

6. A PROGRAM ÉRTÉKELÉSE

Bár van, aki szerint „Kínának nem volt második ötéves terve (1958–1962), csupán 5 ad hoc éves terve ez idő alatt” (Li 1964: 3), a kül- és belpolitikai körülmények, valamint a maoista filozófia bemutatásával amellet érveltünk, hogy a korszak átfogó trendjét nem egyszerűen a kommunista tervez gazdaságok hatékonyságának okozta, hanem egy átfogó gazdaságpolitikai koncepció.

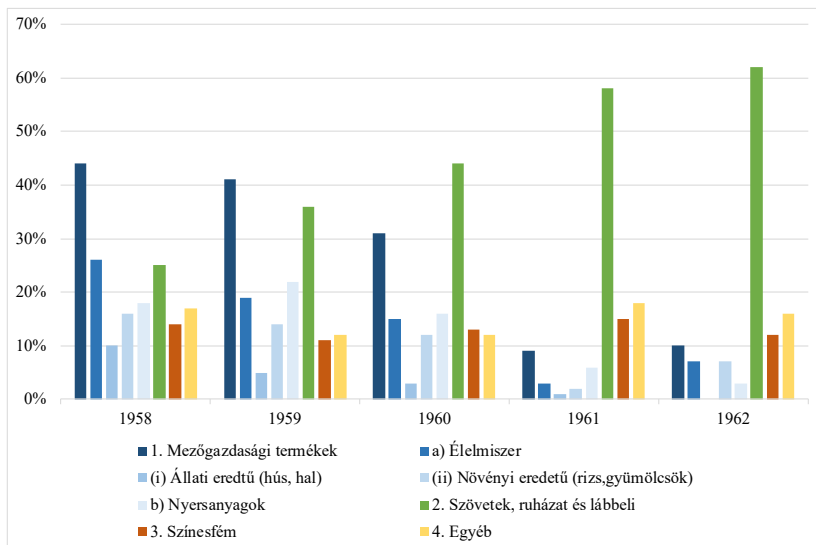
Ennek alapja, hogy a kínai pártvezetés 1956 okaként egyértelműen a falu és a város közötti ellentét kiéleződését jelölte meg, olvasatukban a falu lényegében fellázadt a város ellen. Ahhoz, hogy megelőzzék ennek bekövetkeztét Kínában, elkerülhetetlennek tekintették az erőforrások kivonását a falvakból, és egy új egyensúly kialakítását falu és város között. Ezen a ponton is érzékelhető a maoizmus embertelen jellege, hiszen ahelyett, hogy a kölcsönös és harmonikus fejlődésre törekedett volna gazdaságpolitikai programjában, a két osztályt, a parasztságot és a munkásosztályt kijátszotta egymással szemben.

A falusi foglalkoztatottság elleni hadjáratok elleni hadjáratokról tanúskodik a 7. ábra: az agráriumban foglalkoztatottak részaránya mindössze néhány hónap leforgása alatt olyan radikálisan esett, hogy fenntartható módon 30 évnél folyamatos technikai fejlesztéssel és struktúraváltással lehetett csak újra elérni a nagy ugrás program szélsőértékét.

7. ábra Az agráriumban foglalkoztatottak részaránya
Forrás: Cheremukhin et al. (2014: 15). Saját szerkesztés

Az agrárszektorból kivont munkaerőt az ipar szívta föl. A munkások száma 2 év alatt közel megtriplázódott. Amint az a 4. ábrán is látszik az 1957-es 23 milliós érték után 1959-ben már 62 milliót regisztráltak, majd 1963-ra ismét a 23 milliós szinten állt az ipari foglalkoztatottság (Maddison 2007: 81). Az iparosításnak ez a módja nem csupán a gazdasági teljesítmény csökkenéséhez vezetett, hanem a mezőgazdasági termelést olyan mértékben visszavetette, hogy súlyos éhínség alakult ki Kína egyes területein. „Kína 1959 és 1962 között átélt az emberiség történelmének egyik legsúlyosabb éhínségét, melynek során húszmilliónál is több ember halt meg” (Kissinger 2014: 202). E tervidőszak alatt nem csak, hogy exportált Kína gabonát, hanem a gabonaexport 1959-ben érte el a csúcserőértékét.

8. ábra Kína exportja a Szovjetunióba a második tervidőszak alatt

Adatok forrása: Li (1964: 33. Table 6.). Saját szerkesztés

Mao eszköze a parasztság és a munkásosztály kijátszására legletisztultabb formájában a decentralizációban öltött testet. Ebben a periódusban a tervszámok meghatározásáért felelős minden földrajzi egységnek (*hsien*) az önállátásra kellett törekednie és így figyelmen kívül kellett hagynia más egységek igényeit. A szaktudás nélküli szereplők magukra hagyása azt az üzenetet közvetítette, hogy nem a termelés outputja, hanem módja a domináns elem. A területiségnek ez a szélsőséges formája azt is jelentette, hogy a helyi érdekeket nem csak más azonos szintű igényekkel szemben kellett szigorúan priorizálni, hanem a nemzeti és kollektív érdekek fölé is emelték (Li 1964: 24–25).

Azaz Mao megszüntette a közösségi érdekeltséget és ennek révén elválasztotta és szembeállította egymással az egyes régiókat és társadalmi osztályokat. Elválasztotta őket egyrészt azért, hogy a területileg kiterjesztett önállósággal mindenhol csak a saját igényeik kielégítésében voltak érdekeltek, a területi alapú munkamegosztás nem tudta orvosolni az allokációs problémákat, s azért is, hogy így megelőzte, hogy az egyes érdekcsoportok politikai céljaikban egyesüljenek. Így megteremtette azt a gazdaságpolitikai helyzetet, amelyben a feszültség a parasztság és a munkásosztály között formálódott, nem pedig a dolgozók és a politikai vezetés között. Szembenállásuk áttételesen a hatalom stabilitását és a folyamatos forradalom fenntartását egyszerre eredményezte.

A falusi és városi lakosság, a társadalmi osztályok és régiók egymással szembeni kijátszása volt Mao víziója az 1. fejezetben összefoglalt hat pont kezelésére. A politikai stabilitás és a gazdasági hatékonyság elválasztása súlyos hiba volt, aminek ára az önkény és a terror voltak. Ennek előzménye Kínában a legista hagyomány. Ilyen körülmények között azonban a városokban és az iparban felhalmozott tőkéből sem megfelelő gazdasági teljesítmény, sem a politikai stabilitás garanciája nem következett.

ÖSSZEGRÉS

Cikkünkben az 1956-os magyar forradalom kínai belpolitikára gyakorolt azonnali hatásait tárgyaltuk. Mao el akarta kerülni a magyarországihoz hasonló forgatókönyvet, ezért rezsimjének szilárd politikai korlátait megerősítette. Az új irányvonalat azzal tette egyértelművé, hogy a száz virág kampányt követően szigorításokat vezetett be annak érdekében, hogy a kínai társadalom reakciós szereplőit felfedje és kiiktassa. Ettől a lépéstől remélte, hogy elkerülheti a magyar és lengyel forradalomhoz hasonló fejleményeket. Politikai manővere egyúttal azt is eredményezte, hogy Mao Kínájának gazdaságpolitikáját hosszú távon egyfajta rugalmasság jellemezte. Ezt a termelő szektorban a jogok és áruk átcsoportosíthatósága, valamint a decentralizált munkaerő jelképezte. Az eredeti kommunista eszmékhez hű politikai célkitűzés, azaz a felkelések megakadályozása paradox módon a kínai gazdaság hosszú távú liberalizációja felé nyitott teret.

IRODALOM

- Abu Nasar – Saied Ahmed (1986): *The Chinese Response to the Soviet Interventions: Hungary, Czechoslovakia and Afghanistan*, *The Indian Journal of Political Science*, 47(1): 42–75.
- Békés Cs. (2006): *The 1956 Hungarian Revolution and the Declaration of Neutrality*, *Cold War History* 6(4): 477–500. <https://doi.org/10.1080/14682740600979261>
- Békés Cs. (2016): *Sixty Years On: How the Superpowers Could Have Avoided the 1956 Hungarian Revolution*. *Corvinus Journal of International Affairs*, 1(3): 1–12. <https://doi.org/10.14267/cojourn.2016v1n3a1>
- Chen, Jian (2001): *Mao's China and the Cold War*, Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press.
- Cheremukhin, A. – Golosov, M. – Guriev, S. – Tsyvinski, A. (2014): *The Economy of People's Republic of China from 1953*. Working Paper. <https://doi.org/10.3386/w21397>
- Csen, Csien (1997): *Peking és az 1956-os magyar válság*. In: Hegedűs B. A. et al. (szerk.): *Évkönyv 5. 1996–1997*. Budapest: 1956-os Intézet.
- Huszár T. (2003): *Kádár János politikai életrajza, I.* Budapest: Szabad Tér Kiadó – Kossuth Kiadó.
- Jordán Gy. (1999): *Kína története*. Budapest: Aula Kiadó.
- Juhász O. (2012): *A modernizáció és tradíció kérdései Kínában, 1840–2012*. *Külügyi Szemle*, 11(2): 75–104.
- Kissinger, H. 2014: *Kínáról*. Budapest: Antall József Tudásközpont
- Li, Choh-Ming 1964: *China's Industrial Development, 1958–63*. *The China Quarterly* (17): 3–38. <https://doi.org/10.1017/S0305741000041643>
- Li, Yining (2012): *Economic Reform and Development in China*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MacFarquhar, R. (1966): *China under Mao: politics takes command*. Cambridge: M.I.T. Press.

- Mao Ce-tung (1957): A népen belüli ellentmondások helyes megoldásáról, Budapest: Kossuth Kiadó.
- Mao Ce-tung (szerk.: Polonyi) (1978): Beszédék és írások 1956–1974, Budapest: Kossuth Kiadó.
- Naughton, B. (2007): *The Chinese Economy: Transformation and Growth*. Cambridge: MIT Press.
- Polonyi P. (1994): A nagy kormányos: Mao Ce-Tung. *Rubicon*. 5(7): 16–26. <http://terebess.hu/keletkultinfo/mao.html>. (Utolsó letöltés: 2016. 03. 04.)
- Ryoshin, M. (1994): *The Economic Development of China*. New York: Palgrave Macmillan.
- Salát G. (2000): A kínai külpolitika néhány vonása a kulturális forradalom alatt. <https://terebess.hu/keletkultinfo/salat2.html> (Utolsó letöltés: 2024. 01. 08.)
- Salát G. (2000): Vallások Mao Kínájában. In: Hamar I. (szerk.): *Mítoszok és vallások Kínában*. Budapest: Sinológiai Műhely Balassi, 140–160.
- Sárvári B. (2017): *A kínai felzárkózás gazdaságpolitikai és geopolitikai vonatkozásai 1949-től 2007-ig*. Budapesti Corvinus Egyetem, PhD-disszertáció.
- Shi Zhe (1998): *Zai lishi juren shenbian: Shi Zhe huiyilu (At the Side of Historical Giants: Shi Zhe's Memoirs)*, rev. ed. Zhonggong zhongyang dangxiao, Peking.
- Vámos P. (2007): A magyar forradalom szerepe a Kínai Kommunista Párt politikájában. In: Rainer M. J. – Somlai K. (szerk.): *Az 1956-os forradalom visszhangja a szovjet tömb országokban*. Budapest: 1956-os Intézet.
- Vámos P. (2008): *Kína mellettünk? Kínai külügyi iratok Magyarországról, 1956*. Budapest: MTA Történettudományi Intézet.
- Zhu, D. (2012): The Hungarian revolution and the origins of China's Great Leap policies 1956–57. In: *Cold War History* 12(4): 451–472. <https://doi.org/10.1080/14682745.2011.626771>
- Zhu, D. (2016): China's Involvement in the Hungarian Revolution, October-November 1956, *Corvinus Journal of International Affairs*, 1(3): 78–87. <https://doi.org/10.14267/cojourn.2016v1n3a7>

Adatbázisok

- Maddison, A., 2007: *Maddison-Chinese Economic Performance in the Long Run*. OECD. Elérhető: <http://piketty.pse.ens.fr/files/Maddison07.pdf>. (Utolsó letöltés: 2022. 12. 15.)